

Sari Luoma & Sauli Takala, Jyväskylä

Aikuisten kielitaitotutkinto

Tutkinnon taustaa

Vieraiden kielten taidon tarve on yleistynyt yhteiskunnassamme viime vuosikymmeninä. Kielitaidosta on tullut tärkeä osa yleissivistystä ja ammattitaitoa. Etenkin korkea-asteen opiskelussa kielitaitoa tarvitaan opiskelun välinetaitona, ja työelämässä yhä useampi havaitsee tarvitsevansa vieraiden kielten taitoa sekä toimiessaan kotimaassa että pitäessään yhteyksiä ulkomaille. Tätä osoittavat mm. kielitaidon tarvetutkimukset, joita on Suomessa tehty systemaattisesti 1970-luvulta lähtien. Kattavimpia näistä ovat Roinisen (1973) ja Mehtäläisen (1987a; 1987b; 1989) tekemät työelämän kielitaitotarpeita kartoittaneet tutkimukset. Tarvetutkimuksia käsitellään tarkemmin äskettäin laaditussa yleiskatsauksessa (Suontausta 1993).

Suomessa järjestetään useita sekä koti- että ulkomaisia kielitaitotutkintoja, joita suorittajat voivat käyttää osoituksena vieraiden kielten hallinnastaan. Tämän suuren todistuskirjon hallitseminen on kuitenkin hankalaa, ja eri todistusten vertailu toisiinsa tuottaa suuria vaikeuksia. Tilanne on sama myös muualla Euroopassa. Tämä on yksi syy siihen, miksi Euroopan neuvosto on käynnistänyt projektin, jonka tarkoituksena on kehittää järjestelmä, jonka puitteissa eri kielitutkinnot ja -testit voidaan saada vertailukelpoisiksi. Viime aikoina vahvimmin esillä on ollut yhdeksänportainen taitotasoasteikko, jonka mukainen nyt kehitteillä oleva suomalainen taitotasoasteikkommekin on.

Suurin yksittäinen historiallinen vaikuttaja Aikuisten kielitaitotutkinnon takana on Työelämän kielidiplomi (TKD), jota alettiin kehittää Jyväskylän yliopistossa työelämän edustajien toivomuksesta ja Mehtäläisen tarvetutkimuksiin pohjautuen vuonna 1989. TKD pohjautuu myös taitotasoasteikkoon, jossa alkuaan oli 6 portasta. Se on alakohtainen, pitkälle edistynyttä kielitaitoa mittaava, noin 5 tunnin kestoinen tutkinto. Tutkintoa on tällä hetkellä kehitetty kaupan ja hallinnon aloille englannin, saksan ja ruotsin kieliin. Tehtävistöt mittaavat tekstin ymmärtämistä, kirjoittamista, puheen ymmärtämistä, puhumista sekä rakenteen ja sanaston hallintaa. TKD:n kehittämisessä on käytetty hyväksi uusinta teoreettista

tietoa kielitaidon rakenteesta sekä käytetty esimerkkeinä ulkomaisia kommunikatiivista kielitaitoa mittaavia tutkintoja.

Euroopan neuvoston yhteisen taitotasoaiteikon kehittyessä yhdeksänportaiseen suuntaan syntyi paineita muuttaa TKD-asteikkokin yhdeksänportaiseksi. Samalla otettiin uudelleen esille jo aikaisemmin noussut ajatus testien kehittämisestä myös alemmille kielitaitotasoilta. Kun sekä uudet, "pehmeämmiin" menetelmin tehdyt tarvetutkimukset (mm. Väänänen 1992) sekä ulkomaiset kokemukset osoittivat, että tarkka alakohtainen jaottelu ei varsinkaan alkavan ja keskitason kielitaidon osalta ole tarpeen, päätettiin uusista testeistä tehdä kaikille aloille yhteisiä. Samalla syntyi myös mahdollisuus kehittää ylimmille taitotasoilta yleinen, toimialoihin sitoutumaton testiversio. Uusien tutkintojen rahoittajaksi ryhtyi opetushallitus, ja asiantuntijoiksi työhön kutsuttiin Jyväskylän yliopiston edustajia kielitaidon mittaamisen alalta sekä aikuisten kielinopetuksen asiantuntijoita eri aikuisoppilaitoksista.

AIKI-tutkinnon perusteena olevan 9-portaisen taitotasoaiteikon kehittämisessä on käytetty hyväksi Euroopan neuvoston taitotasoaiteikkoluonnosta (mikä puolestaan pohjautuu *The English-Speaking Unionin* käyttämään asteikkoon), TKD-asteikkoon tehtyä pohjatyötä sekä Suomen kielen tasokokeeseen laadittua 7-portaista taitotasoaiteikkoa. Suomen kielen tasokoe ollaan liittämässä AIKI-tutkintojärjestelmään, ja TKD-tutkinnon taitotasoaiteikoksi tullee myöskin tämä uudistettu, 9-portainen asteikko. TKD todennäköisesti kuitenkin pysyy alakohtaisena, kun taas AIKIsta tulee toimialaan sitoutumaton.

AIKI-tutkinnon tavoitteena on mitata aikuisen arkielämässä tarvitsemää vieraan kielen taitoa. Perus- ja keskitason tutkintojen perustemäärityksissä tätä "arki-elämän tarvetta" on konkretisoitu määrittelemällä ne aihepiirit ja ne funktiot, joita aikuinen arkielämässään todennäköisesti kohtaa. Näitä siis esiintyy tehtävien pohjateksteissä ja niiden hallintaa testataan testitehtävien avulla. Samalla tavoin määritellään mm. UCLES:n ja ICC:n tutkintojen sisällöt. Tätä sisältömääritystapaa käytetään myös *Threshold level*-oppimäärän määrityksissä.

Testin arvosteluperusteita on myös kehitetty TKD-arvostelu-järjestelmän pohjalta. Arvostelua on kuitenkin yksinkertaistettu ja mukautettu testitehtäviä vastaavaksi. Suunnitelmana on, että tehtävien korjaajaverkosto olisi suhteellisen laaja, joten järjestelmän yksinkertaistaminen oli arvostelijakoulutuksen helpottamiseksi ja luotettavuuden turvaamiseksi välttämätöntä.

Tutkinnon esittely

Aikuisten kielitaitotutkinto (AIKI-tutkinto) on suomalainen, yhdeksänportaiseen taitotasosteikkoon perustuva kolmitasoinen tutkintojärjestelmä. Perustason tutkinto on suunnattu yhdeksänportaisen taitotasosteikon portaille 1–3, keskitaso portaille 3–5 ja diplomitaso portaille 5–8. Taso 9 varten ei sen korkeuden vuoksi ole järkevää kehittää standardoitua testiä, vaan sitä mitataan henkilökohtaisiksi räätälöidyillä kokeilla. Tutkinnot ovat kielitaidon hankintatavasta riippumattomia, eli tutkinnon voi suorittaa riippumatta siitä, missä, milloin ja miten on kielitaitonsa hankkinut. Tutkinnon kielinä ovat ainakin alkuvaiheessa suomi, ruotsi, englanti, saksa, ranska, espanja ja venäjä. Vuoden 1993 keväällä esikokeiluun valmiina ovat perus- ja keskitason tutkinnot kaikissa näissä kielissä. Diplomitason tutkintoja on tarkoitus kokeilla vuoden 1994 keväällä.

Aikuisten kielitaitotutkinto on aikuisen toiminnallista kielitaitoa mittaava tutkinto. Toiminnallinen kielitaito viittaa siihen, miten luontevasti ja sujuvasti henkilö suoriutuu eri tehtävistä ja tilanteista, joissa vaaditaan vieraan kielen ymmärtämistä ja käyttämistä. Testeihin sisältyvät kielenkäyttötilanteet liittyvät aikuisen arkipäivään: pohjateksteinä on esimerkiksi lehtileikkeitä, ilmoituksia, mainoksia, keskusteluja, kuulutuksia tai radio-ohjelman katkelmia aikuisia koskettavista aiheista kuten työstä, harrastuksista, tai yhteiskunnan toiminnasta. Tutkinnot eivät nykyisten suunnitelmien mukaan ole alakohtaisia, mutta alakohtaisten osakokeiden liittäminen tutkintoon on yksi tulevaisuuden mahdollisuus.

Koska eri kielten AIKI-tutkinnot perustuvat samaan taitotasosteikkoon, tutkinnot ovat myös kielten välillä vertailukelpoisia. Esimerkiksi taitotaso 2 tarkoittaa siis samaa toiminnallista kielitaitoa kaikissa tutkinnon kielissä, ei sitä, että kieliä olisi opiskeltu yhtä kauan aikaa. Taitotasosteikon kautta toimii myös eri aikoina suoritettujen saman kielen tutkintojen vertailukelpoisuus, vaikka tehtävistöt muuttuvatkin.

AIKI-tutkinnon suorittaminen edellyttää osallistumista kokeisiin, jotka koostuvat viidestä osasta: puhuminen, puheen ymmärtäminen, kirjoittaminen, tekstin ymmärtäminen sekä rakenne ja sanasto. Suoritukset arvostellaan määriteltyjen arvosteluperusteiden mukaisesti, ja osallistujat saavat todistuksen, jossa ilmoitetaan kielitaidon yleistaso numeerisesti ja kuvaillaan se sanallisesti, sekä annetaan numeerinen kielitaitoprofiili kaikista viidestä osakokeesta.

Tutkinto toimii suorittajalleen keinona osoittaa työnantajalle ja itselleen, että hänen kielitaitonsa riittää yhteistyöhön vierasta kieltä puhuvien ihmisten kanssa. Työnantajat voivat käyttää Aikuisten kielitaitotutkinnon tasoja täytettävän työpaikan kielitaitovaatimusten määrittämiseen ja hakijoiden arvosanoja osoituksena tällaisen kielitaidon hallinnasta. Aikuisten kielitaitotutkinnon määrittelyssä käytetään hyväksi samoja tavoiteasetteluja, jotka ovat käytössä kansainvälisesti, ja tutkinto pyritään saamaan kansainvälisestikin vertailukelpoiseksi.

Kielen opiskelijalle Aikuisten kielitaitotutkinto voi toimia tavoitteena, johon kielen opiskelussa pyrkii. Oppilaitoksille Aikuisten kielitaitotutkinto tarjoaa mahdollisuuden asettaa kielitaitovaatimuksia, luoda välitavoitteita ja kehittää ja yhtenäistää annettavaa opetusta.

Aikuisten kielitaitotutkinnon tarkoituksena on mitata mahdollisimman tarkasti, luotettavasti ja vertailukelpoisesti aikuisten työssä ja vapaa-aikana todennäköisesti tarvitsemaa vieraan kielen taitoa — sekä taitoa ymmärtää puhuttua ja kirjoitettua kieltä että taitoa itse puhua ja kirjoittaa vieraalla kielellä.

Teoreettista taustaa tutkinnolle

Bernard Spolskyn (1989, 140–141) mukaan vieraan kielen hallinnan teorioita on kolmea eri tyyppiä. Yhden mukaan kielitaito on yksi kokonaisuus, jota voidaan testata perinteisillä yleiskielitaidon mittareilla. Tämän mukaan kielitaito on helpoimmin kuvattavissa niiden rakenteiden kautta, jotka oppija hallitsee. Toisen pääteoriatyypin mukaan kielitaito jakautuu yksittäisiin rakenteisiin, kielioppimuu-toihin ja sanastoon — ja näiden hallintaa mittaamalla saadaan paras kuva oppijan kielitaidosta. Kolmannen pääteoriatyypin mukaan kielitaitoa voi parhaiten mitata sen mukaan, mitä oppija pystyy määritellyissä tilanteissa kielitaitonsa avulla tekemään. Spolsky (1989, 141) toteaa näiden teorioiden menevän osin päällekkäin ja kohdistuvan eri hallintatasoihin, mutta kuten hän sanoo, näiden teorioiden käsitykset kielitaidon rakenteesta ja parhaasta mittaamistavasta ovat erilaiset ja johtavat eri tyyppisiin tehtävävalintoihin.

AIKI-tutkinnon teoriatausta on eniten toiminnallisen, funktionaalisen teorian mukainen. Tätä osoittavat tutkinnon perustemäärittelyt, jotka kuvaavat mitattavaa kielitaitoa kielenkäyttötillanteiden ja funktioiden avulla. Tutkinnossa, kuten useimmissa nykyaikaisissa kielitaitoteorioissa, lähdetään siitä, että kielitaito ja-

kautuu useaan eri osa-alueeseen. Alueita voidaan, silloin kun se on tarkoituksenmukaista, mitata myös erikseen. Vaikka tutkinnossa käytetään kieltä tilannesidonnaisesti, se ei kuitenkaan ole performanssitesti, vaan kuuluu siihen kommunikatiivisten kielitaitotestien suuntaukseen, jossa mittaamisen kohteena ovat ne taidot, joita tilanteista selviämiseen tarvitaan, ei tilanteiden hallinta sinänsä. Tutkinnossa nämä teoreettiset näkemykset ilmenevät arvostelukriiterien valinnassa ja tulosten raportointitavassa.

Funktionaaliset kielitaitomallit ovat useimmiten prosessiteorioita ja toistaiseksi harvemmin suoraan testaukseen sovellettuja. Kielitaidon osittamismallit ovat puolestaan kuvausmalleja (*descriptive models*), ja näistä Bachmanin (1990) malli on seikkaperäisin ja nimenomaan testauksen tarkoituksiin kehitetty. Tutkinnon teoriassa lähdetään Bachmanin kommunikatiivisen kielikompetenssin kaltaisesta mallista. Eri kielitaitomalleja käsittelee Huhta (1993).

AIKI-tutkinnon tulee olla järjestettävissä eri puolilla maata eikä sen hinta saa kohota liian korkeaksi. Näistä rajoituksista johtuu selvin poikkeama tutkinnon funktionaalisuudesta, kasvokkaisen viestinnän testiosuuden puuttuminen ainakin nykyisistä testiversioista. Sen sijaan suullinen osuus suoritetaan kielistudiossa. Visuaalisten vihjeiden puuttuminen interaktiosta vaikeuttaa puhetilannetta, toisaalta osassa tehtävistä kaksi kertaa kuuntelu, äidinkielliset vihjeet ja suunnitteluajan pituus vähentävät kasvokkaisen viestinnän yllätysmomentin vaikutusta, mikä oletettavasti helpottaa suullista ilmaisua studiossa. Vakavin ongelma studiossa tapahtuvassa suullisen viestinnän testissä on kaksisuuntaisen viestintämahdollisuuden puuttuminen. Tutkinnon kehittämisvaiheessa on tarkoitus vertailla studiossa ja kasvokkain suoritettujen puhumisosan etuja ja haittoja.

Taitotasoasteikko tutkinnon perustana

Aikuisten kielitaitotutkintojärjestelmä sisältää kolme testitasoa: perustason, keskitason ja diplomitason. Järjestelmän pohjana on 9-portainen taitotasoasteikko. Perustason testi sisältää tehtäviä tasoilta 1–3, keskitason testi tasoilta 3–5, ja diplomitason testi tasoilta 5–8. Tason 9 hallintaa varten ei tason korkeuden vuoksi kannata kehittää standardoitua testiä; pikemminkin järkevä ratkaisu olisi salkkuarviointityyppinen tutkinto, jossa testattava esittää tarkastajille omia töitään tietyltä ajalta sekä suorittaa valvotuissa oloissa tarkasti hänen työtehtäviinsä ja alaansa sopivat kirjalliset ja suulli-

set työnäytteet. Kehittelytyö perus- ja keskitasojen testien osalta on aloitettu vuonna 1992, ja diplomitason testien kehittäminen alkaa kesällä 1993. Seuraavassa esitellään järjestelmän perustana oleva 9-portainen taitotasoasteikko.

- 9 Hallitsee kielen täysin: kielenkäyttö on virheetöntä, sujuvaa ja tilanteeseen sopivaa ja esitys on jäsentynyttä. Poikkeuksellinen kielitaidon taso, johon ei aina yllä edes syntyperäinen koulutettu kielenpuhuja.
- 8 Viestii tehokkaasti ja luontevasti vaativissakin suullisissa ja kirjallisissa kielenkäyttötilanteissa. Kielenkäyttö on sujuvaa ja muistuttaa monissa kohdin syntyperäisen taitoa. Eri sävyjen välittäminen tai idiomien käyttäminen voi joskus tuottaa vaikeuksia.
- 7 Viestii tehokkaasti ja luontevasti joissakin vaativissakin suullisissa ja kirjallisissa kielenkäyttötilanteissa. Kieli on monipuolista, sujuvaa ja lähes virheetöntä. Vieraskielisyyden vaikutelma on vähäinen. Ymmärtää vaivatta yleistä sekä oman erityisalansa kieltä.
- 6 Käyttää kieltä luontevasti työhön ja vapaa-aikaan liittyvissä suullisissa ja kirjallisissa kielenkäyttötilanteissa. Kielitaidon rajallisuus häiritsee vain harvoin viestinnän tehokkuutta. Virheitä esiintyy, mutta ne haittaavat harvoin viestin ymmärtämistä. Äidinkielen vaikutus on havaittavissa mutta ei häiritsevää.
- 5 Selviytyy tutuista suullisista ja kirjallisista kielenkäyttötilanteista melko luontevasti sekä työssä että vapaa-aikana. Pyrkii tehokkaaseen viestintään. Virheet haittaavat joskus viestin ymmärtämistä, kieli ei aina ole kovin sujuvaa tai luontevaa ja äidinkielen tai muiden kielten vaikutus tuotoksessa on melko tuntuva. Ymmärtää tavallista kuultua ja luettua kieltä joutuen vain harvoin turvautumaan toistopyyntöön tai sanakirjaan.
- 4 Selviytyy tutuista puhetilanteista kohtalaisen hyvin; kielitaidon puutteet saattavat tosin joskus haitata tehokasta viestintää niissä. Pysyy myös huolehtimaan työhön ja vapaa-aikaan liittyvästä rutiinikirjoittamisesta. Äidinkielen ja/tai muiden kielten vaikutus on tuntuva. Sujuvuus ja sanaston ja kieliopin hallinta jo suhteellisen hyviä, mutta ne ovat mahdollisesti eri tasoisia. Tavallisen tekstin, esimerkiksi lehtiartikkelin lukemisessa saattaa joissakin kohdin tarvita sanakirjaa.
- 3 Kielitaito riittää tavallisimmissa suullisissa ja kirjallisissa käytännön tilanteissa selviämiseen, mutta uudet tilanteet aiheuttavat vaikeuksia viestinnässä. Ymmärtää hidasta ja selkeää puhetta ja saa yleensä selvää helpon tekstin, esimerkiksi lyhyen lehtiartikkelin pääasioista.

- 2 Kielitaito riittää yksinkertaisten suullisten ja kirjallisten rutiinitehtävien hoitamiseen. Sanakirjan avulla saa selvän yksinkertaisista viesteistä, ja ilmankin ymmärtää aiheen ja pääasiat. Kielitaidon rajallisuus aiheuttaa kuitenkin usein ymmärtämisiongelmiä ja väärinkäsityksiä ei-rutiininomaisissa tilanteissa.
- 1 Kielitaito riittää muutamista yksinkertaisimmista suullisista ja kirjallisista viestintätilanteista selviämiseen. Ymmärtää tuttua asiaa käsittelevästä lehtiartikkelista tai keskustelusta jotakin. Tuntee jonkin verran kielen perusrakenteita.

Tämä kuvaus kielitaidon etenemisestä on koko tutkintojärjestelmän ydin. Se kertoo, millaiselle käsitykselle kielitaidon edistymisestä Aikuisten kielitaitotutkinto rakentuu, ja toimii testimateriaalien valinnan ja testisuoritusten arvostelemisen perustana. Sen avulla varmistetaan myös kielten välisen vertailukelpoisuuden säilyminen. Taitotasokuvauksissa on pyritty ottamaan huomioon sekä kielen tuottamis- että ymmärtämistäidot ja kieliopin ja sanaston hallinnan eteneminen. Kuitenkin on vältetty kovin yksityiskohtaisia kuvauksia kielitaidosta, sillä mitä tarkemmin taitotasoa kuvataan, sitä varmemmin kuvaus ei sovi yhteenkään todelliseen sillä taitotasolla olevaan henkilöön. Arvostelussa ratkaisevin tekijä kullakin taitotasolla on kielellisen viestin välittymisen tehokkuus. Taitotasokuvaus tulee epäilemättä jonkin verran muuttumaan kokemuksen ja tutkimuksen myötä.

Aihealueet ja kielenkäyttötarkoitukset

Yhdeksänportainen taitotasosteikko on yksi tapa määrittellä AIKI-tutkinnon testaamaa kielitaitoa. Konkreettisemmin testattava kielitaito määrittellään suhteessa niihin tilanteisiin, joissa testattava todennäköisesti joutuu kieltä käyttämään, eli aihealueiden ja kielenkäyttötarkoitusten avulla. Aihealueet ovat perus- ja keskitason testeissä suurimmaksi osaksi samat. Vaadittujen sanastokokojen välinen ero, perustasolla n. 2 000, keskitasolla n. 5 000 sanaa, tulee ilmi siinä, kuinka paljon ja kuinka laajasti ja sujuvasti testattavan odotetaan pystyvän käsittelemään mainittua aihealuetta. Perustason testissä jo sanaston koko rajaa joidenkin aihealueiden käsitteilyn suhteellisen vähäiseksi. Tehtävät muotoillaan niin, ettei testattavia vaadita tuottamaan kohdekielellä asioita, joita he eivät äidinkielelläänkään hallitse. Molemmista testeissä pyritään myös välttämään aiheita, joita testattavat eivät kielitaitonsa rajallisuuden vuoksi luontevasti joutuisi käsittelemään. Tutkinnon aihealueita ovat

A. Minä ja taustani

Kokeeseen osallistujan tulee pystyä antamaan tietoa itsestään tai mahdollisesti läsnä olevista, ja kysymään heiltä vastaavia tietoja.

B. Koti, asuminen

Kokeeseen osallistujan tulee pystyä keskustelemaan antamalla tietoa omasta asumisestaan ja kysymään muiden asumisesta.

C. Työ

Kokeeseen osallistujan tulee pystyä antamaan tietoja omasta työstään sekä kysymään ja ymmärtämään suullista ja kirjallista tietoa toisten työstä (eläkeläisillä entinen työ tai nykyinen rutiini).

D. Yhteiskunta

Kokeeseen osallistujan tulee pystyä ymmärtämään suullista ja kirjallista tietoa toisen maan yhteiskuntajärjestelmästä ja kysymään lisää, sekä selittämään joitakin perusasioita Suomen tilanteesta (perustasolla lähinnä ymmärtäminen).

E. Ympäristö ja maantuntemus

Kokeeseen osallistujan tulee pystyä kuvaamaan omaa maataan ja kysymään vieraiden maiden ympäristöoloista sekä tuntea tärkeimpiä kohdekielisen alueen piirteitä.

F. Ihmissuhteet

Kokeeseen osallistujan tulee pystyä viestimään tuttavallisissa ja puolivirallisissa tilanteissa kielellisten ja kulttuuristen normien mukaisesti.

G. Jokapäiväinen elämä

Kokeeseen osallistujan tulee pystyä antamaan tietoja omasta jokapäiväisestä elämästään sekä kysymään ja ymmärtämään suullista ja kirjallista tietoa toisten elämäntavoista, pääuutistapahtumista ja kulttuurista.

H. Matkustaminen (erityisesti työasioissa)

Kokeeseen osallistujan tulee pystyä selittämään ulkomaiselle vieraille Suomessa sekä ymmärtämään ja selviytymään itse ulkomailla suullisesti ja kirjallisesti matkailuun liittyvissä tilanteissa.

I. Ruoka ja juoma

Kokeeseen osallistujan tulee pystyä viestimään lähinnä suullisesti ruokaan ja juomaan liittyvistä aiheista.

J. Terveys ja hyvinvointi

Kokeeseen osallistujan tulee pystyä selviytymään itse ulkomailla ja auttamaan ulkomaalaista selviytymään Suomessa terveys- ja hyvinvointiasioissa.

Kielenkäyttötarkoitukset, eli funktiot, ovat aihealueiden tapaan eri tason testeissä suurin piirtein samoja. Keskitason testissä oletetaan

testattavien pystyvän luontevampaan ja monipuolisempaan ilmaisuun sekä joskus käyttämään nimenomaan tiettyä, kielelle luonteenomaista rakennetta funktion ilmaisemiseen. Joitakin kielenkäyttötarkoituksia esiintyy vain keskitason testissä. Nämä funktiot on seuraavassa luettelossa *kursivoitu*. AIKI-tutkinnossa vaadittuja kielenkäyttötarkoituksia ovat

A. Asiatietojen antaminen ja kysyminen

- toteaminen, nimeäminen
- myönteiset ja kielteiset väitelauseet, identifiointi
- kertominen, kuvaileminen, selostaminen
- kysyminen, tiedusteleminen
- myöntävästi/kieltävästi vastaaminen

B. Oman suhtautumisen/käsityksen ilmaiseminen käsiteltävinä oleviin asioihin

- tietoisuuden/epätietoisuuden, *vakuuttuneisuuden, epäilyn*, luulon ilmaiseminen
- varmuusasteen ilmaiseminen
- myönteinen ja kielteinen arvostelu sekä kommentointi
- vastaan väittäminen, samaa tai eri mieltä oleminen
- mielipiteiden ilmaiseminen
- väittäminen, *vakuuttaminen*
- (väitteen) hyväksyminen/torjuminen
- *perusteleva*
- valitteleva, pahoitteleva

C. Tunteiden ja asenteiden ilmaiseminen

- *sympatian/antipatian*, kiitollisuuden, ilon, tyytyväisyyden ja toivon ilmaiseminen
- neuvottomuuden, pettymyksen, tyytymättömyyden, vihastumisen, pelon ilmaiseminen
- kiinnostuksen tai sen puutteen, mieltymyksen tai epämieluisuuden ilmaiseminen

D. Asioiden hoitaminen kielen avulla

- ostaminen ja asioiminen
- pyytäminen, tilaaminen
- neuvojen, vastuuhenkilön tms. kysyminen, luvan pyytäminen / *anominen*
- ehdottaminen, kehottaminen, *varoittaminen, salliminen*
- asioiden tai avun tarjoaminen, kutsuminen, lupaaminen
- valittaminen, *oikaisun vaatiminen*

E. Sosiaalisten käytänteiden ja normien mukaan toimiminen

- tervehtiminen ja tervehdykseen vastaaminen
- itsensä ja toisen esittelevä
- puhutteleva ja puhutteluun vastaaminen
- puhelinkeskustelun avaaminen ja puhelimeen vastaaminen

- hyvästeleminen ja siihen reagoiminen (myös puhelimesta)
- anteeksipyyttäminen ja siihen reagoiminen
- pahoitteleminen ja siihen reagoiminen
- kiittäminen ja siihen reagoiminen
- kohteliaisuuksien esittäminen ja niihin reagoiminen
- onnittelujen esittäminen ja vastaanottaminen

F. Viestinnän säätely

- puheenvuoron pyytäminen, oman puheenvuoron jäsentely, keskeyttäminen, puheenvuoron luovuttaminen, keskustelunaiheen vaihtaminen tai väistäminen
- tarkennuskysymykset, toiston pyytäminen, tavaaminen (ja sen pyytäminen)
- ymmärtämisen ja ymmärtämisvaikeuksien viestiminen
- ilmaisun korjaaminen, täsmentäminen
- luonteva epäröinti, täytesanojen käyttö.

Kaikkia mainittuja kielenkäyttötarkoituksia ei testata suoraan. Esimerkiksi ryhmän F, viestinnän säätelyn funktioita olisi melko vaikeaa testata. Näitä piirteitä voi pikemminkin esiintyä lähdemateriaaleissa, eikä näiden luontevaa esiintymistä testattavien tuotoksissa lueta virheiksi.

Yllä kuvatut aihealueet ja kielenkäyttötarkoitukset ovat kaikkien kielten testeille yhteisiä. Kielikohtaisesti määritellään vaadittavat kielioppirakenteet ja sananmuodostustaidot. Perustason testissä esiintyy kieliopin perusrakenteita, joita tarvitaan yksinkertaisimpien asioiden viestimiseen, keskitason testi sisältää peruskieliopin sekä tärkeiden sääntöjen yleisimmät poikkeukset. Sananmuodostustaidot määritellään vain mikäli se on kielen kannalta tarpeellista.

Arvosteluperusteet

Aikuisten kielitaitotutkinnon tehtävät laaditaan tutkintojen tasotavoitteiden mukaisiksi niin, että testattavien kielitaito tulee mahdollisimman luotettavasti arvioiduksi. Perus- ja keskitason testit sisältävät eritasoisia ymmärtämis-, kielioppi- ja sanastotehtäviä, jotka arvioidaan pistein, sekä muutamia avoimia tuottamistehtäviä, jotka arvioidaan suoraan taitotasoasteikolle 1–5. Tällöin tärkein arviointikriteeri on viestin välittyminen. Kielen aktiivisen tuottamisen taitojen (puhumisen ja kirjoittamisen) arvosteluperusteiksi on suunniteltu seuraavia:

Kirjoittaminen:

Viestin välittyminen	Kieli
- sisällön kattavuus tehtävänannon kannalta	- oikeakielisuus
- jäsentely, selkeys	- äidinkielen/muiden vieraiden kielten vaikutus
- viestinnällinen tehokkuus	- sanastolliset ja rakenteelliset ansiot ja puutteet
- sopivuus tilanteeseen, tyyli	

Puhuminen:

Viestin välittyminen	Kieli
- sisällön kattavuus tehtävänannon kannalta	- oikeakielisuus
- jäsentely, selkeys	- äidinkielen/muiden vieraiden kielten vaikutus
- viestinnällinen tehokkuus	- sanastolliset ja rakenteelliset ansiot ja puutteet
- sopivuus tilanteeseen, tyyli	

Puheilmaisuuden selkeys

- epäluontevien taukojen määrä, epäröinti
- ymmärtämistä haittaavat ääntämisvirheet
- kielelle vieraat äänteet ja painotukset
- lauserytmi ja intonaatio

Tekstin ja puheen ymmärtämisosuuksien tasoarviointi on prosessi-ina erilainen kuin tuottamisen arviointi. Ensimmäinen tasoarviointi tapahtuu jo tehtävämateriaalien valinnan ja kysymysten luomisen yhteydessä. Tällöin luodaan myös alustava arvostelusuunnitelma. Ymmärtämistehtävät arvioidaan pistein, mekaanisemmat asteikolla 0/1 ja sanalliset vastaukset useimmiten asteikolla 0/1/2. Tekstien ja niistä tehtyjen tehtävien vaikeustaso varmennetaan esitestauksen yhteydessä, ja samalla päätetään lopullisesti arvosteluperusteista ja summapistemäärien muuntamisesta tasoarvioiksi.

Eri kielten testistöistä

Aikuisten kielitaitotutkinto on kielen taitotasotesti. Eri kielten tutkinnot ovat vertailukelpoisia siten, että esimerkiksi taso (= arvostusaste) 2 vastaa samaa toiminnallista kielitaitoa eri kielissä. Vastavuus ei ole riippuvainen siitä, miten tutkinnon suorittaja on taitonsa hankkinut. Tutkinto ei myöskään ole minkään tietyn oppikurssin päättökoe. Saman toiminnallisen kielitaidon hankkiminen eri kielissä voi kestää eri ajan. Näin määritelty samantasoisuus liittyy siihen, että tutkintojärjestelmän perusteena on kaikille kielille yhteinen, yhdeksänportainen taitotasoasteikko. Jos eri kielten opiskelu-

ajat olisivat keskenään vertailukelpoisia, kunkin kielen perus-, keski- ja diplomitason todistukset kertoisivat eritasoisesta kielitaidosta ja todistusten tulkinta olisi yhtä monimutkaista kuin ennen yhteisen tutkintojärjestelmän luomista.

Yllä kuvatut määritykset ovat yhteisiä kaikille tutkinnon kielille. Lisäksi kielikohtaisesti tehdään testin laatijoiden käyttöön määrityksiä, jotka helpottavat saman vaikeustason ylläpitämistä testistä ja tehtävistä toiseen. Näin säilytetään todistusten vertailukelpoisuus paitsi eri kielten välillä myös saman kielen eri aikoina suoritettujen tutkintojen välillä.

Huolimatta siitä, että perustemääritykset kielten välillä ovat samat, tekstien ja niiden aiheiden valinta on kielikohtaista. Testeissä käytetään mahdollisimman paljon alkuperäismateriaalia ja tehtävät ja aiheet valitaan sen mukaan, mikä kullekin kielelle on luontevinta.

Käytännön järjestelyt

Käytännössä Aikuisten kielitaitotutkinnon perustason testi kestää noin kaksi tuntia, keskitason testi kolmisen tuntia. Noin 45 minuuttia tästä ajasta suoritetaan kielistudiossa. Suunnitelmien tässä vaiheessa tutkintoon ei sisälly kasvokkaisen viestinnän osaa lähinnä kustannus- ja koulutusyistä. Tutkinnon järjestäjille suositellaan, että suorittaminen aloitettaisiin kirjallisesta osasta, minkä jälkeen seuraisi lyhyt tauko ennen studio-osan alkua.

AIKI-tutkinnon järjestämiseen oikeutetun oppilaitoksen tehtävänä on tiedon välittäminen testistä heille lähetettävän materiaalin avulla, ilmoittautumisten vastaanottaminen ja välittäminen AIKI-järjestelmälle, testitilaisuuksien järjestäminen ja valvominen ja kaiken testimateriaalin palauttaminen. Kun oppilaitoksella on koulutettuja testiaajia, nämä myös korjaavat testisuoritukset sekä kaksoisarvioinnin jälkeen kirjoittavat testien suorittajille todistukset.

Järjestämisoikeudet on suunniteltu kansainvälisen käytännön mukaisesti siten, että Aikuisten kielitaitotutkinnon järjestämisoikeuden voisivat saada aikuisoppilaitokset eri puolilla maata. Järjestämisoikeuden saamisen edellytyksenä on, että oppilaitoksilla on käytössään testin järjestämiseen tarvittavat tilat, eli luokkatilaa ja kielistudio, jossa testattavien puhetta voidaan äänittää nauhalle, sekä tutkintojärjestelmän valtuuttama testaja, joka vastaa erikoistumiskielensä testisuoritusten ensimmäisestä korjaamisesta. Järjestämisoikeus on kielikohtainen. Valtuutetut testajat ovat kiel-

tenopettajia tai äidinkielenään kieltä opettavia henkilöitä, jotka lisäksi ovat hyväksyttävästi käyneet läpi kieliaineensa testajakoulutuksen. Koulutuksen läpäiseminen on ehdoton vaatimus, sillä testisuoritusten arvostelun luotettavuus riippuu valtuutettujen testaaajien arvostelun yhdenmukaisuudesta.

Jokaisen kielen testeistä tehdään esite. Esitteen perusteella testiin tulija saa tietoa, jonka perusteella hän voi ilmoittautua itselleen sopivimpaan testiin. Perus- ja keskitason testeissä on päällekkäisyyttä tason 3 kohdalla, minkä pitäisi lieventää mahdollisesti väärän testin valitsemisen vaikutuksia. Erona on, että tason 3 testattava menestyy hyvin perustason testissä, kun taas keskitason testissä hän todennäköisesti tuntee epäonnistuvansa ainakin joidenkin tehtävissä.

Todistukset

Aikuisten kielitaitotutkinnoissa vähintään tason 1 hallintaa osoittanut henkilö saa suorituksestaan todistuksen. Todistuksessa kerrotaan hänen vieraan kielen taitonsa yleistaso sekä erikseen arviot puhumisen, puheen ymmärtämisen, kirjoittamisen, tekstin ymmärtämisen ja rakenteen ja sanaston osalta. Yleistaso kuvataan myös sanallisesti. Seuraavassa on esimerkki tason 3 kielitaidon kuvauksesta:

Taitotasolla 3 olevalla henkilöllä on kohtalainen kielitaito, jota voi luonnehtia seuraavalla tavalla. Henkilö selviytyy melko hyvin arkielämän asioimistilanteista ja sosiaalisista kontakteista sekä työssä että vapaa-aikana. Kielitaito asettaa kuitenkin rajoituksia aloitteellisuudelle, mm. edustustehtävien hoitamiselle. Taitotasolla 3 oleva henkilö hallitsee melko hyvin jokapäiväisiin tilanteisiin liittyvän sanaston ja peruskieliopin rakenteet. Hänet tunnustetaan selvästi vieraskieliseksi, mutta hän pystyy seuraamaan selkeää puhetta ja ottamaan osaa keskusteluun; häntä myös ymmärretään useimmiten suuremmista ponnistuksista. Normaalityyppisen puheen ymmärtäminen saattaa tuottaa vaikeuksia. Hän ymmärtää esimerkiksi pääsisällön tavallisesta lehtitekstistä ja pystyy kirjoittamaan jokseenkin ymmärrettäviä ohjeita, yksityis- ja puolivirallisia kirjeitä ja muita lyhyitä viestejä.

Todistuksen kääntöpuolella esitetään alussa esitetty yhdeksänportainen taitotasoskaala, jonka ympärille koko testijärjestelmä rakentuu.

Lopuksi

Aikuisten kielitaitotutkinnon kehittäminen on työryhmän kokemuksen mukaan ollut mielenkiintoinen ja haasteellinen hanke. Tutkinnon perusteiden ja tehtävistöjen laatiminen on aiheuttanut paljon pohdiskelua siitä, mitä kielitaito on ja miten sitä olisi parasta mitata. Hanke tuntuu tässä vaiheessa suhteellisen lupaavalta. On toivottavaa ja ehkä todennäköistäkin, että tutkinnon kehittämisestä saatua kokemusta voidaan hyödyntää laajemmaltikin.

Lähteet

- Bachman, L. F. 1990. *Fundamental Considerations in Language Testing*, Oxford: Oxford University Press.
- Huhta, A. 1993. Teorioita kielitaidosta – Onko niistä hyötyä testaukselle? Teoksessa Takala, S. (toim.) *Suullinen kielitaito ja sen arviointi*. Jyväskylä: Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja B: Teoriaa ja käytäntöä.
- Mehtäläinen, J. 1987a. Helsingin kaupungin henkilöstön kielitaidon tarve. Helsinki: Helsingin kaupungin tilastokeskuksen tutkimuksia ja selvityksiä numero 8.
- Mehtäläinen, J. 1987b. Teollisuuden toimihenkilöiden kielitaidon tarvetutkimus. Helsinki: Teollisuuden koulutusvaliokunnan monistesarja numero 8.
- Mehtäläinen, J. 1989. Kaupan henkilöstön kielitaidon tarvetutkimus, muistio. Jyväskylän yliopisto. Kielen oppimisen ja kielen opettamisen tutkimusyksikkö.
- Roininen, V. 1973. Vieraiden kielten tarve Suomessa. Turku: Turun yliopiston sosiologian laitos B: 14.
- Spolsky, B. 1989. *Communicative competence, language proficiency, and beyond*. Oxford: Oxford University Press. *Applied Linguistics* 10 (2), 138–156.
- Suontausta, T. 1993. *Katsaus kielitaidon tarvetutkimuksiin, muistio*, Jyväskylän yliopisto. Korkeakoulujen kielikeskus.